PRACE NAUKOWE UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU
RESEARCH PAPERS OF WROCŁAW UNIVERSITY OF ECONOMICS nr 500 • 2017

Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

Tomasz Musiałowski
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: tomasz.musialowski@ue.wroc.pl

MOŻLIWOŚĆ WYKORZYSTANIA WSKAŹNIKÓW FINANSOWYCH W FINANSACH OSOBISTYCH

POSSIBILITY OF THE USE FINANCIAL RATIOS IN PERSONAL FINANCES

DOI: 10.15611/pn.2017.500.09

Streszczenie: Głównym obszarem wykorzystywania wskaźników finansowych są finanse przedsiębiorstw, jednakże od ponad trzydziestu lat trwają próby przeniesienia ich również na grunt finansów osobistych. Celem pracy jest sprawdzenie, czy istnieje możliwość wykorzystania tych badań w środowisku polskim. Badania mówiące o niskim poziomie świadomości finansowej świadczą o tym, że istnieje silna potrzeba skonstruowania prostych wskaźników finansowych, które osoby, rodziny i gospodarstwa domowe mogłyby wykorzystać do planowania swoich finansów. By były efektywne, wskaźniki te muszą być proste do obliczenia, jasne do zrozumienia i jednoznacznej interpretacji, w przeciwnym razie nie będą cieszyły się popularnością niewykształconych z zakresu finansów i ekonomii osób. Szczególnym obszarem, wymagającym stosowania wskaźników finansowych, jest obszar zarządzania zadłużeniem.

Słowa kluczowe: finanse osobiste, finanse gospodarstw domowych, wskaźniki finansowe, planowanie finansów osobistych.

Summary: The main area of the use of financial ratios is corporate finance, but over the past 30 years, attempts have also been made to transfer them to personal finance. Low level of financial literacy demonstrates that there is a strong need to construct simple financial ratios that individuals, families and households can use to plan their finances. To be effective, these ratios must be easy to calculate, clear to understand and unambiguously interpret, otherwise they will not enjoy the popularity of the uneducated in finance and economics of individuals. A specific area that requires the use of financial ratios is the area of debt management.

Keywords: personal finance, household finance, personal financial planning, financial ratios.

1. Wstęp

Wskaźniki finansowe dostarczają informacji o poziomie zadłużenia, płynności finansowej oraz o efektywności inwestycji i rotacji zapasów. Rozwojem wskaźników finansowych najbardziej zainteresowany jest obszar finansów przedsiębiorstw. W obszarze finansów osobistych temat ten należy do stosunkowo rzadko poruszanych. Może to zaskakiwać, ponieważ dobrze opracowane narzędzia, wspomagające proces decyzyjny w finansach, są bardziej potrzebne osobom, które podejmują te decyzje częściej, a jednocześnie są mniej wykształcone w zakresie nauk o finansach czy ekonomii, niż doświadczonym menadżerom i analitykom finansowym, zatrudnionych w przedsiębiorstwach [Choi i in. 2001]. Stąd też wynika silna potrzeba rozwoju wskaźników finansowych dedykowanych dla osób fizycznych. Celem niniejszego artykułu jest określenie charakteru wskaźników finansowych, które znalazłyby zastosowanie w finansach osobistych.

Rozwój wskaźników finansowych w obszarze finansów przedsiębiorstw trwa od ponad 100 lat – w latach 90. XIX w. bankierzy używali ich do oceny wypłacalności przedsiębiorstw [Beaver 1966]. Pierwsze wykorzystanie wskaźników finansowych w obszarze finansów osobistych nastąpiło prawdopodobnie w 1985 r., gdy R. Griffith, używając 17 wskaźników finansowych, zbadał ich zastosowanie w wybranych gospodarstwach domowych w ocenie płynności finansowej, zadłużenia, podatności na inflację oraz wartości netto [Griffith 1985].

Dalsze badania R. Griffitha we współpracy z J.W. Masonem pozwoliły autorom na wysunięcie wniosków, że stosowanie wskaźników finansowych wymaga wystandaryzowania ewidencji finansowej gospodarstw domowych. Zaznaczyli również, że wskaźniki finansowe mogą mieć jedynie charakter pomocniczy w procesie decyzyjnym i pełnić funkcję uzupełniającą dla innych narzędzi, takich jak cykl życia czy plan finansowy. Stosując wskaźniki finansowe, należy też pamiętać o otoczeniu ekonomicznym gospodarstwa domowego, statusie rodzinnym, standardzie życiowym oraz preferencjach poszczególnych jego członków [Mason, Griffith 1988].

Literatura w obszarze finansów przedsiębiorstw wymienia ponad 100 różnych wskaźników finansowych, ich liczbę można jednak zawęzić do najczęściej używanych [Gombola, Ketz 1983]. Z racji odmiennych celów niektóre wskaźniki, bardzo istotne dla przedsiębiorstw, nie są potrzebne osobom fizycznym, rodzinom czy gospodarstwom domowym [Griffith 1985]. Wskaźniki rotacji w finansach osobistych nie mają szerokiego zastosowania i nie były dotychczas przedmiotem zainteresowania badaczy. W finansach przedsiębiorstw wskaźniki rentowności są wykorzystywane do oceny zarówno efektywności działalności operacyjnej, jak i działalności finansowej, podczas gdy w finansach osobistych wykorzystuje się je tylko do oceny działalności finansowej.

2. Stan wiedzy i świadomości finansowej w Polsce

Prowadzone na całym świecie badania pokazują dosyć niską świadomość finansową (*financial literacy*), zwłaszcza wśród osób, które nie posiadają wykształcenia ekonomicznego [Greninger i in. 1996; Iwanicz-Drozdowska (red.) 2011].

Zjawisko to potwierdzają również badania przeprowadzane w Polsce. Od 2008 r. przez Fundację Kronenberga przy Citi Handlowym przeprowadzane są badania postaw Polaków wobec finansów i oszczędzania, a w 2009 r. zostało przeprowadzone obszerne badanie sprawdzające stan wiedzy finansowej Polaków. W marcu 2017 r. Biuro Informacji Gospodarczej InfoMonitor opublikowało 33 edycję raportu *Infodług*, w której prezentowane są dane z baz BIG InfoMonitor oraz Biura Informacji Kredytowej. Z kolei w latach 2009–2011, pod kierownictwem M. Iwanicz-Drozdowskiej ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, zostało przeprowadzone badanie świadomości finansowej w Polsce.

Na podstawie analizy raportu Fundacji Kronenberga [Fundacja Kronenberga 2016] można zauważyć, że Polacy wprawdzie mają świadomość tego, że należy oszczędzać (70%), ale nie przekłada się to na działanie. Oszczędza zaledwie połowa (54%), a regularnie robi to niewielka część badanych (13%). Ponadto oszczędzane kwoty nie są zbyt duże. Większość, jeżeli oszczędza, to niewielkie kwoty (32% do 100 zł, a 38% do 250 zł średnio miesięcznie). Jedynie niewielka część osób (8%) odkłada więcej niż 500 zł miesięcznie. Horyzont czasowy oszczędzania albo nie jest sprecyzowany (29%), albo jest krótki (24% – do roku). W dłuższym terminie oszczędza niewiele osób (5% od 3 do 10 lat, a 2% powyżej 10 lat).

Zauważalna część badanych osób w ogóle nie planuje większych wydatków (22%) ani nie kontroluje swoich wydatków (18%). Większość osób planuje większe wydatki zaledwie miesiąc przed ich dokonaniem (32%). Zaledwie jedna czwarta badanych planuje swoje wydatki z półrocznym wyprzedzeniem (25%).

Dużymi błędami popełnianymi w polskich domach są brak rozmów o finansach (37%) oraz brak zaufania do ekspertów (53%). Mimo że Polacy podejmują decyzje samodzielnie, to ich wiedza finansowa jest niska. Niemal połowa nie wie, jaka jest rola giełdy papierów wartościowych (48%). Spośród pozostałych osób większość ma negatywną opinię o giełdzie: uważają, że jest to raj dla spekulantów (20%) i że ludzie tam tylko tracą pieniądze (15%).

Wcześniejsze badanie stanu wiedzy finansowej [Fundacja Kronenberga 2009] również pokazuje niski stan wiedzy finansowej w Polsce: w przeprowadzonym teście wiedzy ekonomicznej, składającym się z 20 pytań, respondenci odpowiedzieli średnio na 8 pytań, czyli mniej niż połowę. Co piąta osoba nie potrafi poprawnie odpowiedzieć na więcej niż cztery pytania. Autorzy badania zwracają uwagę na to, że z im większej liczby źródeł osoba czerpała informacje na tematy ekonomiczne, tym wyższy wynik uzyskała w teście.

Badanie Fundacji Kronenberga wykazało również, że Polacy mało realistycznie oceniają swoją wiedzę finansową. Prawie jedna trzecia osób, oceniających swoją wiedzę jako dobrą, ma w teście wynik poniżej przeciętnej.

Największy problem badanym sprawiły następujące zagadnienia:

- fundusze inwestycyjne zawsze inwestują część pieniędzy w akcje (nieprawda),
- obligacje skarbu państwa można kupić w każdym banku (nieprawda),
- w banku internetowym nie ma możliwości uzyskania informacji lub pomocy od pracownika banku (nieprawda),
- używanie karty kredytowej zawsze niesie ryzyko wysokich opłat (nieprawda),
- kredyt konsolidacyjny mogą zaciągać wyłącznie firmy (nieprawda),
- kredyt można wziąć tylko w banku (prawda).

Są to zagadnienia związane przede wszystkim z kredytami oraz działalnością banków.

Wyniki tych badań potwierdzają raporty z badań oceniających stan zadłużenia Polaków. Badania te przeprowadzane są przez Biuro Informacji Gospodarczej InfoMonitor oraz Biuro Informacji Kredytowej, a ich wyniki prezentowane w cyklicznie publikowanym raporcie *InfoDług*. Raport powstaje w oparciu o dane określone w Ustawie o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych. Mowa w nim o długach przeterminowanych powyżej 60 dni, przekraczających 200 złotych: w bankach, u dostawców usług masowych, w firmach pożyczkowych, transportowych oraz samorządach. Uwzględnione są również zaległości potwierdzone wyrokiem sądowym i tytułem wykonawczym, a także zgłoszone przez sądy niezapłacone na rzecz wymiaru sprawiedliwości: koszty sądowe, grzywny i nawiązki [BIG InfoMonitor 2017].

Z raportu wynika, że na koniec 2016 r. ponad 2 mln 322 tys. Polek i Polaków nie radziło sobie z terminowym zwrotem posiadanych zobowiązań zarówno kredytowych, jak i pozakredytowych. Łączna kwota ich zaległych długów wyniosła 53,69 mld zł. Na sumę tę składają się zobowiązania osób prywatnych z co najmniej 60-dniowym opóźnieniem na min. 200 zł w stosunku do jednego wierzyciela. Są to m.in. niespłacane raty kredytów mieszkaniowych i konsumpcyjnych, pożyczek z firm pożyczkowych, rachunki za usługi telekomunikacyjne, telewizję kablową, prąd, gaz, czynsz, alimenty, grzywny i kary orzeczone przez sądy oraz opłaty karne za jazdę bez biletu. Indeks Zaległych Płatności Polaków, wskaźnik pokazujący liczbę osób z zaległymi zobowiązaniami przypadającą na 1000 dorosłych Polaków, na początku 2017 r. wyniósł 73,8. Oznacza to, że co czternasty Polak jest wpisany do bazy dłużników BIG InfoMonitor lub ma zaległości w spłacie kredytów wynoszące ponad 60 dni, co jest widoczne w bazie BIK.

Niski poziom wiedzy finansowej w społeczeństwie (jak zostało wcześniej wspomniane, nie tylko polskim) wymaga więc, by wskaźniki finansowe wykorzystywane w finansach osobistych były jak najprostsze. By mogły stanowić użyteczne narzędzie, wspierające planowanie finansów osobistych, ich ilość musi być jak najmniejsza, poziom skomplikowania możliwie niski, a interpretacja prosta.

3. Wykorzystanie wskaźników finansowych w finansach osobistych

W celu zwiększenia użyteczności wskaźników finansowych powinny zostać opracowane wytyczne ich stosowania i interpretacji. Ich zaprojektowaniem powinno zająć się środowisko naukowe, we współpracy ze środowiskiem profesjonalistów, mających bezpośredni kontakt z osobami fizycznymi [Lytton i in. 1991]. Za granicą są to przede wszystkim planiści finansowi, a w dalszej kolejności pośrednicy finansowi, pracownicy banków, towarzystw ubezpieczeniowych, towarzystw inwestycyjnych i domów maklerskich.

Wskaźniki finansowe są używane zarówno w celach pozytywnych (opisowych) jak i normatywnych. Większość przeprowadzonych dotychczas badań dotyczących wykorzystania wskaźników finansowych w finansach osobistych miało charakter pozytywny. Badania te, poparte również pojedynczymi badaniami o charakterze normatywnym, pozwoliły na opracowanie wskaźników finansowych, których utrzymywanie na określonym poziomie może przypuszczalnie zwiększyć dobrobyt osób, rodzin czy gospodarstw domowych [Harness, Finke 2007].

Proponowane interpretacje dotychczas opisanych wskaźników finansowych bardzo się od siebie różnią. Może to być spowodowane niewielką ilością literatury testującej właściwy poziom wskaźników finansowych. Większość badań skupia się bowiem na tym, jakim poziomem wskaźników finansowych, osoby, rodziny i gospodarstwa domowe się charakteryzują, zamiast na tym, jaki poziom jest właściwy (to znaczy pozwala na skuteczniejszą realizację celu zarządzania finansami osobistymi – to jest maksymalizacji dobrobytu).

W tabeli 1 przedstawiono zebrane w trakcie badań literaturowych wskaźniki finansowe, które mogą znaleźć zastosowanie w finansach osobistych, wraz z proponowanymi przez autorów badanych pozycji poziomami tych wskaźników.

Zdecydowana większość wymienionych w tab. 1 wskaźników finansowych i ich proponowanych poziomów jest efektem badań amerykańskich badaczy, a część pochodzi z badań prowadzonych w Wielkiej Brytanii. Są to więc badania nie tylko z odmiennego od Polski kręgu kulturowego, ale również innego systemu finansowego i innego systemu rachunkowości. Nie należy ich więc bezpośrednio stosować w naszych warunkach.

Badania porównawcze wykazały, że poziomy wskaźników finansowych stosowane w Stanach Zjednoczonych są inne niż poziomy właściwe dla mieszkańców Korei Południowej. Wynika to z innego stylu zarządzania finansami osobistymi w różnych kulturach [Moon i in. 2002; Bae i in. 2005]. Dlatego też, by możliwe było wykorzystanie wskaźników finansowych w finansach osobistych w warunkach polskich, literatura zagraniczna powinna być jedynie uzupełnieniem, podstawą natomiast powinny być krajowe badania, o charakterze zarówno pozytywnym, jak i normatywnym.

Tabela 1. Wybrane wskaźniki finansowane oraz ich proponowane poziomy

Wskaźnik	Proponowane poziomy
Aktywa obrotowe/kapitał własny	od < 0,10 do < 0,25
Aktywa obrotowe/miesięczne wydatki	od 1,0 do 6,0
Aktywa obrotowe i finansowe/zobowiązania	od > 0,20 do > 1,20
Aktywa obrotowe/(zobowiązania krótkoterminowe + roczne płatności zobowiązań długoterminowych)	od > 0,50 do > 1,0
Aktywa obrotowe/zobowiązania niehipoteczne	od > 1,0 do > 2,2
Zobowiązania/kapitał własny	od > 0,50 do > 1,0
Środki trwałe/kapitał własny	od < 0,90 do < 1,0
(Środki trwałe – nieruchomości)/ kapitał własny	od > 0,30 do > 0,40
Zobowiązania/aktywa	od < 0,40 do < 0,70
Miesięczne raty zobowiązań/miesięczny dochód dyspozycyjny	od < 0,20 do < 0,45
Aktywa inwestycyjne/kapitał własny	od >0,20 do >0,50
Oszczędności/dochód netto	od >0,10 do >0,20
Inwestycje zagraniczne/inwestycje	> 0,10
Udział inwestycji zagranicznych w inwestycjach/stopa inflacji	> 2,0
Raty zobowiązań niehipotecznych/dochód netto	od < 0,10 do < 0,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Griffith 1985; Prather, Hanna 1987; Prather 1990; Scannell 1990; Chang, Huston 1995; DeVaney 1995; O'Neill i in. 1995; Godwin 1996; Greninger i in. 1996; Yao i in. 2003; Bae i in. 2005; Park, DeVaney 2007].

4. Zakończenie

Według badania stanu wiedzy finansowej Polaków, obszarami, gdzie potrzeba edukacji finansowej jest największa, są tematy związane z kredytami oraz działalnością banków [Fundacja Kronenberga 2009]. Zadłużenie Polaków, rosnące szybciej niż ich wiedza finansowa [BIG InfoMonitor 2017], sprawia, że swoje decyzje finansowe w dużej mierze podejmują na podstawie informacji pozyskanych od pracowników instytucji finansowych [Fundacja Kronenberga 2016]. To jednak nie kredytodawcy powinni decydować o wysokości kredytów, które zaciągają osoby, a sami kredytobiorcy. Powinni oni być wyposażeni w narzędzia, które w prosty sposób mogą pomóc podjąć odpowiednie decyzje finansowe, szczególnie w obszarze zarządzania długiem [Langrehr, Langrehr 1989]. Takimi narzędziami mogą być proste wskaźniki finansowe, wraz z dobrze opracowaną instrukcją ich interpretacji.

W Polsce badania nad finansami osobistymi dopiero się rozpoczynają. Tematyka wykorzystania wskaźników finansowych w polskich warunkach nie została dotychczas poruszona. Jak zaprezentowano to w niniejszym artykule, istnieje wprawdzie dość obszerna literatura anglojęzyczna, jednakże nie należy adaptować wyników tych badań do innego środowiska socjoekonomicznego bezpośrednio. Za-

lecane poziomy wskaźników finansowych powinny zostać opracowane w wyniku badań przeprowadzonych w podobnym środowisku socjoekonomicznym.

Opracowanie wskaźników finansowych i instrukcji ich interpretacji, które mogłyby być powszechnie wykorzystywane w finansach osobistych, stanowi pole do dalszych badań, szczególnie empirycznych i eksperymentalnych. Potrzebne są zwłaszcza badania mające na celu opracowanie prawidłowych poziomów wskaźników finansowych, do tej pory bowiem w obszarze finansów osobistych dominowały badania o charakterze pozytywnym (opisowym).

Literatura

Bae M.K., Hanna S., Baek E., 2005, *Before and after the economic crisis: Changes in financial ratios of the self-employed households*, Consumer Interests Annual, vol. 51, s. 290–295.

Beaver W.H., 1966, *Financial ratios as predictors of failure*, Journal of Accounting Research, vol. 4, s. 71–111.

BIG InfoMonitor, 2017, *Infodług. Ogólnopolski raport o zaległym zadłużeniu i niesolidnych dłużnikach*, Biuro Informacji Gospodarczej InfoMonitor, Warszawa.

Chang Y.R., Huston S.J., 1995, *Patterns of adequate household emergency fund holdings: A comparison of households in 1983 and 1986*, Financial Counseling and Planning, vol. 6.

Choi J.J., Laibson D., Madrian B.C., Metrick A., 2001, *For better or for worse: Default effects and 401 (k) savings behavior*, Working Paper, no. 8651, National Bureau of Economics Research, Cambridge, MA.

DeVaney S.A., 1995, *Retirement preparation of older and younger baby boomers*, Financial Counseling and Planning, vol. 6.

Fundacja Kronenberga, 2009, *Stan wiedzy finansowej Polaków*, Dom Badawczy Maison, Warszawa.

Fundacja Kronenberga, 2016, *Postawy Polaków wobec finansów*, Fundacja Think!, Warszawa.

Godwin D.D., 1996, *Newlywed couples' debt portfolios: Are all debts created equally?*, Financial Counseling and Planning, vol. 7.

Gombola M.J., Ketz J.E., 1983, *Financial ratio patterns in retail and manufacturing organizations*, Financial Management, vol. 12, no. 2.

Greninger S.A., Hampton V.L., Kitt K.A., Achacoso J.A., 1996, *Ratios and benchmarks for measuring the financial well-being of families and individuals*, Financial Services Review, vol. 5, no. 1.

Griffith R., 1985, *Personal financial statement analysis: A modest beginning*, [w:] Langrehr V.L. (red.), *Proceedings of the 3rd Annual Conference of the Association of Financial Counseling and Planning Education*, vol. 3, s. 123–131.

Harness N.J., Finke M.S., 2007, *Three essays on the capital accumulation ratio*, Texas Tech University, Lubbock [rozprawa niepublikowana].

Iwanicz-Drozdowska M. (red.), 2011, *Edukacja i świadomość finansowa. Doświadczenia i perspektywy*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.

Langrehr V.B., Langrehr F.W. 1989 *Measuring the ability to repay: The residual income ratio*, The Journal of Consumer Affairs, vol. 23, no. 2, s. 393–406.

Lytton R.H., Garman E.T., Porter N.M., 1991, *How to use financial ratios when advising clients*, Financial Counseling and Planning, vol. 2.

Mason J.W., Griffith R., 1988, *New ratios for analyzing and interpreting personal financial statements*, Journal of the Institute of Certified Financial Planners, vol. 9, no. l, s. 71–87.

Moon S.J., Yuh Y., Hanna S.D., 2002, *Financial ratio analysis of Korean households*, Family and Consumer Sciences Research Journal, vol. 30, no. 4.

O'Neill B.M., Lytton R.H., Parrott K.R., 1995, *Living on the edge: Characteristics and practices of overextended homeowners*, Journal of the Family Economics and Resource Management Division of AAFCS, vol. 1, s. 109–114.

Park M.J., DeVaney S.A., 2007, *Examining a model of economic well-being based on financial ratios*, Consumer Interests Annual, vol. 53.

Prather C.G., 1990, *The ratio analysis technique applied to personal financial statements: Development of household norms*, Financial Counseling and Planning, vol. 1.

Prather C.G., Hanna S., 1987, *Ratio analysis of personal financial statements: Household norms*, [w:] Edmondson M.E., Perch K.L. (red.), *Proceedings of the Association for Financial Counseling and Planning Education*, vol. 5.

Scannell E., 1990, *Dairy farm families' financial management*, Financial Counseling and Planning, vol. 1.

Yao R., Hanna S.D., Montalto C.P., 2003, *The capital accumulation ratio as an indicator of retirement adequacy*, Financial Counseling and Planning, vol. 14, no. 2.